

DOI: 10.22559/folklor.913

folklor/edebiyat, cilt: 25, sayı: 100, 2019/4

Bozcaada'nın Yadigâr Tekstil Ürünleri Üzerine Bir Araştırma

A Research on Heirloom Textile Products of Bozcaada

Aylin Özcan*

Öz

Toplumların kültüründe yer alan önemli öğelerden biri de geleneksel tekstillerdir. Türk kültürü köklü bir geçmişe sahip ve günümüze dek geçmişe dair kültürel öğeleri devam ettire gelmiş bir nitelik taşır. Bu bağlamda kültürel öğeler ve geleneklerin bir alt sınıflamasında da tekstil el sanatları dikkati çekmektedir. Çanakkale ili Bozcaada yöresine özgü tekstil el sanatı ürünleri incelenmiş, yörede kaynak kişilerle yapılan karşılıklı görüşmeler sonucunda kendilerine aile büyüklerinden yadigâr kalan tekstil ürünlerine tarihî bir tanıklık edilmiştir. Yörede 2007 yılında alan araştırması survey tekniği ile kişisel koleksiyonlarda bulunan veya günlük hayatta kullanılmaya devam eden atalardan yadigâr kalan tekstil ürünleri kaynak kişilerle yapılan karşılıklı görüşmeler neticesinde fotoğraflanarak belgelenmiş ve 2018 yılında 10 adet fotoğraf ve belge üzerinde incelemeye gidilmiştir. Her bir tekstil ürünü için “Yöresel Tekstil Ürünleri Alan Araştırması Belgeleme Fişi” tasarlanmıştır ve tekstillerin dokusal yüzey tür özellikleri, teknik bilgileri ve üretimlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bozcaada'ya yerleşmiş insanların yaşantılarına yansıyan adaya yakın diğer yerlerden esintili kültürel izlerin ve halkın ekonomik geçimiyle harmanlanan kültürel örgelerin tanıtılması amaçlanmıştır. Tekstillerde yöreye özgü motiflerin olması, renk ve kompozisyon özellikleri, kullanım yeri ve özellikleri Türk kültürüne önemli bir kaynak sağlar.

* Dr. Öğr.Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Tasarımı, aylinozc@comu.edu.tr. ORCID ID 0000-0002-7942-891X.

Araştırmada yöreye özgü bezeklerin kurdele, üzüm salkımı, camii, servi ağacı ve altın küpe olduğu, bu bezeklere dönemin Rokoko üslubunun yansıtıldığı ortaya çıkmaktadır. Yedigâr tekstillerin üzerinde görülen işlemlerin ipek ve pamuklu kumaşlar üzerine uygulandığı, giyim amaçlı kullanılan gömlek ve belde kullanılan en olarak bilinen kumaşın ise el dokuması pamuklu olduğu, tekstillerin giyimde ve ev dekorasyonunda kullanılmış ürünler olduğu saptanmıştır. Türk kültürüne özgü tekstil ürünlerinin yeni nesillere tanıtılması önemli bir görev olmalıdır.

Anahtar sözcükler: *Bozcaada, kültür, tekstil, bezek, yedigâr tekstil*

Abstract

One of the important elements in the culture of societies is traditional textiles. Turkish culture has a deep-rooted history and has survived to the present day. In this context, textile handicrafts attract attention in a sub-classification of cultural elements and traditions. Textile handicraft products specific to Bozcaada region of Çanakkale province have been examined. In 2007, the field research survey technique, which was found in personal collections or continued to be used in daily life, the textile products were photographed and documented as a result of mutual interviews, and in 2018, 10 photographs and documents were examined. Textural surface characteristics, technical information and manufacture of textiles are given. It is aimed to introduce the cultural traces inspired by the cultural traces of the people and the cultural components of the people that are reflected in the lives of people settled in Bozcaada. The fact that there are local motifs in the textiles, color and composition characteristics, place of use and characteristics provide an important source of Turkish culture. It is seen that the ornaments of the region are decorated with ribbon, grape bunch, mosque, cypress tree and gold earrings. It is found that the embroidery on the textiles is applied on silk and cotton fabrics, the clothing fabrics are hand-woven cotton, the textiles are used in clothing and home decoration. It should be an important task to introduce the textile products that are specific to Turkish culture to new generations.

Keywords: *Bozcaada, culture, textile, motif, heirloom textiles*

Giriş

Bozcaada (Tenedos) Çanakkale'nin bir ilçesi olup, tarihte önemli olaylara sahne olan bir yerleşim yeridir. Bozcaada'nın insan yaşamına uyumlu coğrafi özelliği ile başlayan yerleşimin akabinde önemli kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda etkileşimler olmuştur.

Adanın kuzeyinde Semadirek, kuzey-batısında Limni, güneyinde Midilli, kuzey-doğusunda Gökçeada bulunmaktadır. Çevresindeki küçük adacık ve kayalıklarla 40 km²'lik bir yüzölçümüne sahiptir (<http://www.canakkalekulturturizm.gov.tr/TR-70576/bozcaada-tenedos.html> Erişim: 14.12.2018). Akdeniz ikliminin etkin olduğu Bozcaada'da yazlar serin ve kurak, kışlar ılık ve az yağışlı geçer.

Bozcaada antik çağ boyunca çok az insan etkinliklerine sahne olan bir ada olmuştur. 1950'li yıllardan itibaren Bozcaada'da gerçekleştirilen arkeolojik kazı ve yüzey araştırmaları ada yerleşimi için önemli veri sağlamıştır (Takaoğlu vd., 2008: 71). Arkeolojik çalışmalar Bozcaada'da ilk insan izlerinin Erken Tunç Çağına (M.Ö. 3000-2000) kadar uzandığını gös-

termektedir (Sevinç vd., 2004: 135-140). Bu tarihten itibaren adanın özellikle denizcilikte çok önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bozcaada'nın en batı kısmında Erken Tunç Çağına ait bir yerleşimin olduğu 1990'lı yıllarda yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkmış, mezar yapılar ve mimarî birimlere ait birtakım kalıntılar bulunmuştur. İskeletlerin bulunduğu mezarlarda metal, kemik, deniz kabuğu ve çömlek de ele geçirilmiştir. Tüm bu veriler Bozcaada'nın M.Ö. 3.binde gelişmiş deniz ticaretinin bir parçası olduğunu göstermektedir (Takaoğlu vd., 2008: 72). Bozcaada'da yapılan kazılar ve yüzey araştırma çalışmaları, adanın Arkaik (M.Ö. 620-480) ve Klasik (M.Ö. 480-330) dönemlerinde en refah dönemini yaşadığına işaret etmektedir (Ataçeri vd., 1961: 19-20).

Bozcaada tarihte birçok isimle anılmıştır. Bu isimlerden bazıları; Leukophrys, Tenedos, Boşada (Boş-Ada), Bohçaada (Bohça-Ada), Bozada (Boz-Ada) ve Bozcaada'dır (Durmuş, 2006: 6-9). Osmanlı Devleti'nde Gelibolu "Bahr-i Sefid" eyaletinin merkezidir. Bahri Sefid, Boğaz ve tüm Akdeniz'i kapsamaktadır (Bilgin, 2013:26). Dolayısıyla Akdeniz havzasındaki tüm kültürel etkileşimlerin izlerini Çanakkale Boğazı'nın hemen önündeki Bozcaada'da görmek mümkündür.

Adanın Osmanlı topraklarına katılması ile Anadolu'dan getirilen halkın adaya yerleştirildiği ve 18. yüzyıla kadar kale içinde yerleşimin devam ettiği bilinmektedir (Aygen 1985). 1735 yılına ait olan *Insul Tenedo* adlı haritada, derenin iki tarafında kurulmuş olan Rum ve Osmanlı yerleşimleri açıkça gösterilmiştir (Gürüney, 2006). Ada merkezi şu anda Cumhuriyet (Rum) ve Alaybey (Türk) Mahallesi olarak iki mahalleden oluşmaktadır (Hamlacıbaşı, 2012: 63, 71).

Türk Kurtuluş savaşı başarısının üzerine ada ilk kez Lozan Barış Konferansında 25 Kasım 1922'de gündeme gelmiştir (Atabay, 2008: 95-96). Lozan görüşmelerinde İsmet İnönü Bozcaada'nın Türkiye sınırlarına ait bulunduğunu belirtmiştir (Durmuş, 2006: 201).

Adada Arkaik ve Klasik dönemlerde şarap üretiminin önemli olduğu söylenebilir. Tenedos M.Ö. 86 yılında Roma hâkimiyetine girmiş, bu süreçle birlikte adanın sosyo-ekonomik yaşamında bir gerileme başlamıştır (Takaoğlu vd., 2008: 74-76).

Bozcaada ekonomisindeki en önemli geçim kaynağı, tarihin ilk dönemlerinden 1990'lı yıllara kadar süren bağcılık ve şarapçılık olmuştur (Durmuş, 2006: 202). Bozcaada'da yetiştirilen üzüme *çavuş* denilmektedir ve İtalyan kökenli olduğu aktarılan bilgiler arasındadır. İtalya'da ise *prenses* olarak adlandırılan bu cins üzümler ekonomiye önemli bir girdi kaynağıdır. Bozcaada'da ayrıca *kuntra* cinsi üzümler de yetiştirilmektedir (Hamlacıbaşı, 2012: 44, 50, 72). 1990'lı yıllarda ise turizm özellikle bağcılığın yerini almıştır. Rumların adayı terk etmesi, onlara ait kültürel öğelerin de adayı terk etmesine sebep olmuştur. Buna karşın her yıl 23-25 Temmuz'da düzenlenen "Ayazma Panayırı" Rum kültürünün adada devamı yönündeki son çabalarıdır (Durmuş, 2006: 202).

Ortak yaşam, tarih boyunca hiçbir zaman kaynaşma, akrabalık kurma konusuna dönüşmemiştir. Bu durumun sebebi ada dışındaki siyasi çekişmedir. Adada günümüzde 10-15 Rum asıllı adalı sürekli yaşamaktadır (Hamlacıbaşı, 2012: 44, 50, 72). İki toplum her zaman ayrı mahallerde oturmuş, aralarında hiç evlilik olmamıştır. Bu durum iki toplumun kendi kültürlerini koruma çabasının bir sonucudur. Homojen yapıya karşın, iki toplum birbirlerinin kültürel değerlerini öğrenmiştir (Durmuş, 2006: 151).

Atabay (2008: 92-93), Charles F. Roux'un¹ anılarında adada yaşama ilişkin şu sözlerini aktarır;

Mazgalı burçları olan Seddülbahir'deki ile aynı modelde ancak daha ufak eski bir Türk kalesi, küçük limana hâkim bir konumdaydı. Bunun da karşısında üzerinde yel değirmenleri bulunan bir tepe vardı. Kaba renklerle boyanmış kayıklar, yolları almaya geldi ve birkaç kürekle iskeleye götürdü. Kayıkçılar, adalı Rumlara has kıyafet olan şalvar ve siyah püsküllü kırmızı külahlar giyiyorlardı. Beyaz sakallı ihtiyar Türklerden biri diğerinden kırmızı kuşağı ve sarığıyla ayırt ediliyordu.

Adada yaşayanların giyim özelliklerinin bir zamanlar nasıl olduğunu bu betimlemeden çıkarsamak mümkündür.

Bozcaada, turizm gelişimi açısından önemli bir turizm çekim merkezi olma potansiyeline sahiptir (Çakıcı, 2010).

Araştırmanın amacı ve yöntemi

Araştırmada Türk Kültürünü oluşturan önemli öğelerden yadigâr nitelikte el işçiliği olan tekstillerin tanıtılması ve etnografik olarak literatüre kazandırılması amaçlanmıştır. Kültürel mirasın devamlılığının sağlanması, yazılı kaynak ve etnografik araştırmalarda ele alınmamış eserlerin tanıtılması önemli görülmüştür.

Araştırma 2007 yılında Bozcaada ilçesinde yadigâr tekstil ürünleri koleksiyonlarında koryan veya günlük yaşamlarında kullanan insanların tekstil gelenekleri, yöreler arası etkileşimleri, Osmanlı saray tekstilleri ile etkileşimleri, ürünleri elde ederken yaşadıkları teknik zorluklar, materyaller, günümüz insanının yadigâr ürünlere karşı duyarlılığı, kültürel kökenler gibi konular ürünlerin incelenmesinde önemli görülmektedir.

Bozcaada ilçesinde alan araştırması ile kişisel koleksiyonlarda bulunan veya günlük hayatta kullanılmaya devam eden atalardan yadigâr kalan tekstil ürünleri tespit edilmiştir. Ev tipi veya endüstriyel tezgâhlarda dokunmuş olan üzerleri el işlemeleri ile süslü tekstil ürünleri incelenmiştir. Bozcaada'ya 2007 yılında gidilerek alan araştırması kapsamında survey tekniği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Atalarından yadigâr ürünlere ait bilgi ve görseller “Yöresel Tekstil Ürünleri Alan Araştırması Belgeleme Fişi” olarak tasarlanan bir formda düzenlenmiştir. Formda kaynak kişiler, çalışmada “obje” olarak nitelendirilen tekstil el sanatı ürünleri, bu objeler ile ilgili bilgiler, dokusal yüzey tür özellikleri, teknik bilgiler ve üretimlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

19. yüzyılda ve Cumhuriyet kurulduktan sonra tekstil alanında gerçekleştirilmiş üretimlere ilişkin bilgiler araştırma kapsamında ele alınmıştır.

19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde tekstil alanında üretim ve bazı motiflerin kullanım yerleri

İki veya daha çok iplik grubunun çeşitli şekillerde birbiri arasından geçerek meydana getirdikleri ürüne *dokuma* denir. Dokuma işlemleri, makineler veya el ile gerçekleştirilebilir. Söz konusu ürünler düz dokuma yaygılar ise tamamen el ile dokunan türlerdir. Dokuma yaygılar dışında çadır, ev, saray ve camilerin tabanlarına, kapı ve pencerelerin önlerine, eşyaların üzerine yayılan, örtülen yün, keçi kılı, pamuk, keten, ipek, sırma ipliklerden veya bunların karışımlarından meydana gelen diğer dokumalar kumaşlardır (Acar, 1982: 7).

İnsanlar tarihten önceki çağlardan beri giyinmektedirler. İnsanın giyinme gereksinimini karşılamak için doğada bulunan çeşitli liflerden yararlanarak *kumaş* adı verilen yapılar oluşturması Eski Çağ'da tarım ve hayvancılığın gelişmesiyle gerçekleşmiştir. Dokuma kumaşlar ise çeşitli giyim ve kullanım amaçları için değişik özelliklerde üretilen kumaş grubunu oluşturur. Ancak kumaş olarak tanımlanan yapıların oluşumunda dokuma tek yöntem değildir. Sadece bir dizi iplik kullanılarak oluşturulan ilmeklerin birbirine bağlanmaları ile *örme kumaşlar*; iplik yapımı aşamasından geçmeden doğrudan liflerden oluşturulan *keçe ve benzeri yapılar* da üretilir. Günümüze kadar gelmiş olan el tezgâhları ve genel dokuma tekniği, Neolitik Çağ'dan İngiltere'de endüstri devriminin başlamasına kadar çok az değişim göstermiştir. Endüstri devrimini hazırlayan sosyal ve ekonomik etkenlerin başında fabrikanın doğuşu gelir. İngiltere de yün ipliği evlerde üretiliyor bu iplik ya evlerde tezgâhta dokunarak kumaşa dönüştürülüyor ya da doğrudan tüccara satılıyordu. Tüccardan yün ya da iplik alarak kumaş yapan el dokumacıları kumaşlarını satamadıkları zaman zor durumda kalıyorlardı. 1520 yıllarında tekstil fabrikaları kurulmaya başladı. 1776 yılında ise James Watt'ın buhar makinesi icadı ile beraber fabrikalarda su gücü yerine makine gücünün kullanılmasını sağlayarak endüstri devriminin hızlanmasını sağladı. Dokuma tekniğinin ancak endüstri devrimi ile birlikte hızlı bir değişim sürecine girmesine karşın, kumaş yapıları ve desen oluşturma teknikleri daha Rönesans döneminde neredeyse bugünkü düzeye yaklaşmıştı (Başer, 2004: 1-7).

I. Dünya Savaşından önce Osmanlı Devleti'nde bugünkü anlamda söz konusu değildir. Ekonomi daha çok tarım ürünlerine dayanmıştır. Küçük ölçekli el sanatları ve evde üretim tarzı ülke ekonomisine yetebilecek düzeydedir (Küçükerman 1987: 18). Geleneksel sanatların Avrupa'da gelişen sanayi karşısında gelişme ve büyümeye uygun olmadığı da anlaşılmıştır. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nde ekonomik hayat durgun geçmiştir (Eldem, 1970: 111). Avrupa'nın 19. yüzyıl ortalarında hızla gelişen sanayisi ve üretimi dış ülkeleri ve özellikle de Anadolu'yu etkilemiştir.

Osmanlı Devleti zamanında Bursa, İstanbul, Alaşehir ve Maraş önemli atlas dokuma merkezleri olmuştur (Dölen, 1992: 539-540). Osmanlı yönetimi değerli olarak nitelendirilen kumaşların dokunmasını denetimi altına almıştır. Özellikle ipekli ve sırmalı kumaşların gizlice dokutulması yasaklanmıştır (Nutku, 1985: 265).

Tanzimat ile birlikte önce askerler sonra da siviller için giyim biçimi değiştirilmiştir. Halk Avrupa giyimine yönelmiş, mobilya ve döşemelik kumaş ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Böylece değişmeye başlayan ihtiyaçlar geleneksel dokumacılık ürünlerinin kullanım alanının daha da daralmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti sanayi alanında gelişme düzeyine yeterince geçemediği için en basit dokuma ürünleri bile dışarıdan satın alınmıştır (Küçükerman, 1987: 27, 29).

Osmanlı Devleti döneminde 1845'te Abdülmecid tarafından Hereke'de kurulan dokuma fabrikasında üç tür kumaş dokunmuştur. Bunlar; Saray için döşemelik kumaşlar, Fransız kumaşlarını hatırlatan Batı zevkindeki kumaşlar ve Türk Rokoko üslubunda kumaşlardır (Yetkin, 1993: 342). 1844'te İzmir Çuha Fabrikası kurulmuş, devletin ve ordunun kumaş ihtiyacı buradan karşılanmaya çalışılmıştır. Bu fabrika, 1945'lere kadar çalışmıştır.

1850'de Basmahane Fabrikası, İzmir Pamuklu Mensucat, 1885'te İzmir Şark Sanayi, 1855'te Bursa İpekli Mensucat Fabrikası ve Balıkesir Aba Fabrikası (Özpuat, 1987: 390) dönemin tekstil üretimi yapan önemli fabrikalarıdır. Böylece Osmanlı Devleti de tekstil alanında, endüstrileşmeye bir geçiş yapmıştır.

19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde geleneksel kıyafet biçimleri de değişmiştir. 1828'de yayınlanan bir düzenlemeyle kıyafet değişikliği etraflıca anlatılmış, kimin ne giyeceği belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıl halk giysileri incelendiğinde düz kumaşlar, ince ve kalın çubuklu kumaşlar, küçük çiçekli kumaşlar veya ikat tekniğinde boyanarak dokunmuş kumaşlar en çok karşılaşılan örneklerdir (Salman, 2002: 410-415).

Bu dönemde giyim ve ev mefruşatında kullanılan kumaşlar üzerinde işlemler, süslemeler de dikkati çekmektedir. Gergefte kumaşlar üzerinde çapraz iğne, zincir dikiş ile yapılan işlemler; ipek, sırma gümüş tel gibi pahalı malzemelerle gösterişli sanat eserleri ortaya çıkmıştır. *Gergef* TDK'ye göre üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarayan, çoğu dikdörtgen biçiminde olan bir çerçevedir. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıl işleme ve süslemelerinde Batı etkisi hissedilmektedir. Bu döneme ait Osmanlı eserlerinde *Türk rokoko üslubu* görülmektedir. Dönemin padişahı III. Ahmed (1703-1730) ve sadrazamı Damat İbrahim Paşa Avrupa'nın siyasal ve sanat alanında önde gelen devleti Fransa'ya elçi göndermeye karar vermişlerdir. Fransa bu dönemlerde özellikle Paris *Rokoko sanatının* en güzel örneklerini veren bir şehir olmuştur. Görev için 28 Çelebi Mehmed Efendi uygun görülmüştür (1720-1721). 28 Çelebi Mehmed Efendi'nin seyahati sonrası Batı etkilerinden ilham alınarak yapıtlar oluşturulmuştur. Türk Barok ve Rokoko üsluplu eserlerin 28 Çelebi Mehmed Efendi'nin yazmış olduğu *Fransa Seyahatnâmesi*'nin dolaylı ürünleri olduğu anlaşılmaktadır. Dekorasyonları çeşitli bitkilerden oluşmuş demetler, sfenksler, sfenkslerle karışık yaprak ve frizler, bayraklar, akant yaprakları, kumaş kıvrımları ve istiridye kabukları oluşturmuştur (Aksoy, 1977: 126-128). Türk geleneğinde ortaya çıkan ve gelişen bir örnek de servi motifinin pek çok yerde kullanılmış olmasıdır.

Osmanlı mezarlıklarındaki birçok mezar taşının üzerinde üsluplaştırılmış servi (Servi ya da Selvi; *Cupressus*) motifini görmek mümkündür. Aşağıda Eyüp Mezarlığı'nda bir Osmanlı ayak mezar taşının üzerindeki servi görülmektedir (*Şekil 1*).

Şekil 1. Servi ağacı, Eyüp Mezarlığı (http://osmanliistanbulu.org/tr/images/osmanliistanbulu-1/24_jean-louis-bacque-grammont.pdf, Erişim: 10.12.2018).

Üzüm salkımı ve yapraklarından oluşan motifler de Türkiye’de çok sayıda Osmanlı mezar taşının ve topların üzerinde bulunmaktadır (*Şekil 2*). Cezayir toplarındaki süslemelerde bazı Osmanlı veya İslamî motiflerin kullanılmış olduğu ve Avrupa etkisinde bu öğelerin birbirleriyle özgün bir sentez oluşturduğu anlaşılmaktadır.

İstanbul’daki Askeri Müze’de korunmuş olan ve 18. yüzyıla ait topların üzerinde çam kozalakları, kıvrımlı dal bezemeler, damalılar ve kafesler, gül biçiminde motifler Osmanlı süsleme geleneğinden güzel örneklerdir. Bu motifler tekstil ürünlerinde de çeşitli şekillerde stilize edilerek kullanılmıştır.

Şekil 2. Dayı Mehmed Paşa için dökülmüş olan Osmanlı Cezayir Eyaletine ait bir topun üzerindeki asma yaprakları ve üzüm salkımları motifleri. (http://osmanliistanbulu.org/tr/images/osmanliistanbulu-1/24_jean-louis-bacque_grammont.pdf, Erişim:10.12.2018).

Osmanlı Dönemi’nden Cumhuriyet Dönemi’ne yansıyan tekstil üretimi

1920’li yılların sonlarına gelindiğinde özel girişimin gelişemediği ve eldeki işletmelerin de faaliyetlerini güçlükle sürdürdükleri bir dönem olmuştur.

Cumhuriyet’in ilanından önce 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihlerinde İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Kongrede ülkenin ekonomik gelişme modeline ve ekonomik kalkınmanın özel girişim ile yürütülmesine yönelik karar alınmıştır. Cumhuriyet’in kurulduğu 1923 yılında Osmanlı Devleti’nden devralınmış olan ve devlet tarafından işletilen fabrikalar; Askerî Fabrikalar Genel Müdürlüğü emrindeki işletmeler ve Maliye Bakanlığı emrindeki fabrikalardı. Askerî Fabrikalar silah, mühimmat ve askerî araçları üreten fabrikalar ve Levazım fabrikalardı. Levazım fabrikalarında Beykoz’da deri ve kundura üretimi, Bakırköy’de bez üretimi ve Feshane’de mensucat işleri yapılırdı. Maliye Bakanlığı bünyesinde ise Hereke Mensucat Fabrikası, Adana Bez Fabrikası, Yıldız Çini Fabrikası üretim yapan fabrikalardı. Cumhuriyet’in ardından hızlı bir ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilemeyeceği gerekçesi ile ülke ekonomisinde devletin etkin rol alma zorunluluğu sonucu 1925 tarihinde 633 sayılı yasa ile Türkiye Sanayi ve Maden Bankası kurulmuştur. Bankaya Feshane Yünlü Dokuma, Bakırköy Pamuklu Dokuma, Hereke İpekli ve Yünlü Dokuma Fabrikaları, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası devredilmiştir. Bu fabrikalar teknik gereklere göre tadilat görmüş, geliştiri-

rilerek ekonomik birer işletme haline getirilmişlerdir. Böylelikle söz konusu fabrikalar devlet siparişi olmaksızın başarıyla faaliyetlerini sürdürebilecek duruma gelmişlerdir. Fabrikaların anonim şirket haline getirilmesine yönelik girişimler yapılmış ancak işletmelerin pay senetleri piyasaya çıkarılmayıp tamamen bankanın elinde tutulmuştur (Dölen, 1992: 433-435).

Rusya ve Japonya'yı yakından takip eden Türkiye 1929 yılına kadar en büyük endüstriyel gelişimini gerçekleştirdi. Bu gelişimin Avrupa'dan ithal edilen makinelerle sağlandığı konusu da gözden kaçmamalıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tıpkı 19. yüzyılda Osmanlı Döneminde olduğu gibi Türkiye Avrupa'ya bağımlıydı. Ham pamuk, yün, angora yünü, ve iplik ihraç ediliyordu ancak ülkenin büyük bir tekstil ihtiyacının da yurtdışından sağlanması gerekiyordu (İnalçık, 2011: 141).

1929 yılında bütün dünyayı saran ekonomik kriz yeni ekonomi politikalarının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. 17 Mayıs 1931 yılında Cumhuriyet Halk Partisi 3. Kurultayı'nda Devletçilik ilkesinin benimsenmesi sonucu 1933 yılında Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanmaya başlamıştı. 3 Haziran 1933 yılında 2262 sayılı yasa ile Sümerbank kurulmuştur. Sümerbank Beş Yıllık Sanayi Planı'nın uygulanması görevini üstlenen bir işletme olmuştur. Sümerbank'a bağlı Kayseri Pamuklu Sanayi Müessesesi, Malatya Pamuklu Sanayi Müessesesi, İzmir Basma Sanayi Müessesesi, Nazilli Basma Sanayi Müessesesi, Bakırköy Pamuklu Sanayi Müessesesi, Konya Ereğli Pamuklu Sanayi Müessesesi, Eskişehir Basma Sanayi Müessesesi, Adana Satınalma ve Çırcır Fabrikası Müessesesi, Adana Bez Fabrikası, Maraş Pamuklu Sanayi Fabrikası, Erzincan Bez Fabrikası, Denizli Bez Fabrikası, Kastamonu Taşköprü Kendir Sanayi Müessesesi, Bursa Merinos Yünlü Sanayi Müessesesi, İzmit Hereke Fabrikası, Diyarbakır Fabrikası, Kayseri Bünyan Fabrikası, Isparta Halıcılık Müessesesi, Bursa Gemlik Suni İpek ve Viskoz Mamulleri Müessesesi, İstanbul Alım ve Satım Müessesesi bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet Dönemi'ne yetersiz bir tekstil sanayi miras kalmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde endüstriyel tekstil ürünlerinin yaygınlaşmaya başlaması ile pamuklu giyim, halı ve kilim, keçe elbise, kenevir dokuma, şayak ve aba, ipekli dokuma, peş-tamal, dokuma elbise, keten üretimi ve diğer kumaş çeşitlerinin üretimleri yapılmıştır. Ayrıca İstatistik Yıllığına göre de 1923-1939 yılları arasında Türkiye tekstil ürünlerini ithal eden bir ülke konumunda da bulunur. Yünlü dokumalar ve yünden üretilmiş tekstil ürünlerini İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Belçika, Çekoslovakya ve yünlü iplikleri İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya, Avusturya, Belçika ve İngiltere'den tedarik etmiştir. Yine bu tarih aralıklarında Türkiye pamuklu dokumalardan üretilen tekstil ürünlerini ise İtalya, İngiltere, Japonya, Çekoslovakya, Fransa, Belçika'dan pamuk ipliğini de İtalya, İngiltere, Hindistan, Suriye, Mısır ve Japonya'dan almıştır. Türkiye İstatistik Yıllığı verilerine göre Türkiye 1977-1986 yılları arasında iplik ve dokuma üretimi yapılmış, 1980-1986 yılları arasında da dokuma elyaf, dokuma iplikleri, giyecek eşya, sentetik ve rejenere kesintisiz ve kesikli lifler, yün, kıl ve at kılı ithal ederken dokuma elyaf, dokuma iplikleri, giyecek eşya, yün, kıl ve at kılı da ihraç etmiştir (Dölen, 1992:434-452).

Araştırmanın bulguları

Araştırmada her bir tekstil ürünü "Yöresel Tekstil Ürünleri Alan Araştırması Belgeleme Fişi" üzerinde kayıtlanmıştır. Üç farklı kaynak kişiye ait toplam 10 yadigâr tekstil incelenmiştir. Bu tekstil ürünleri Bozcaada'daki iki mahallede ikamet etmiş kaynak kişilerin atalarına aittir. Yadigâr tekstillerden ikisi ev mefruşatı olup, bir tanesi giysi, ikisi başörtüsü, dördü bele bağlanan aksesuar ve bir tanesi de mendildir.

Obje Sıra No: 1; **Araştırma Tarihi:** 26.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Şükran Sevinç; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 53; **Doğum Yeri:** Bozcaada; **Mesleği:** Emekli; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer İl:** Çanakkale; **İlçe:** Bozcaada; **Mahalle:** Alaybey Mahallesi; **Sokak:** Hamam Sokak; **Hane No:** Hane No: 20/A; **Obje Bilgileri:** İşlevi: Yastık kılıfı; **Tahmini Yaşı:** 150 yıl; **Adı:** Yastık kılıfı; **Yöresel adı:** Yastık kılıfı; **Kökeni:** Bozcaada; **Üreten:** Büyükannesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Mekikli dokuma; **Teknik Bilgiler:** **Boyutları:** 40 cm en, 40 cm boy; **Hammaddesi:** İpekli nakış ipliği, dokumada atkı ipliği ipek-çözümlü ipliği ipek, pamuklu dikiş ipliği; **Renklendirmesi (Boyası):** Sarı renkli ipek nakış ipliği, dokuma kumaş kırmızı boyalı; **Diğer Bilgiler:** Atlas kumaşın üzerine gergefle işlenmiştir. Kurdele ve üzüm salkımları yüzeyi süslemektedir.

Alan araştırması kapsamında incelenen *Obje 1*; Bozcaada doğumlu, Alaybey Mahallesi Hamam Sokak Hane No:20/A da ikamet eden Şükran Sevinç'in koleksiyonunda yer alan nadide örneklerden yastık kılıfıdır. Objenin 150 yıllık olduğu ve büyükannesi tarafından atlas kumaş üzerine gergefte işlendiğini bilgisi edinilmiştir. İpek ve pamuk iplikler ile tezgâhta dokunmuş mekikli dokuma türü olan kırmızı renkli atlas kumaşın kullanıldığı ve 40 cm en, 40 cm boy ölçülerinde bitmiş olan ürünün işlenmesinin bir yüzüne uygulandığı saptanmıştır. Dikim işlemine geçilmeden önce iki parça olarak kesilen kumaşların tüm kenarlarına kumaşın 1,5 cm'lik kısmı dikiş payı olarak verilmiştir. İşlenecek olan bir parça üzerine bezeklerin oluşturduğu kompozisyonun çizilmiş olması muhtemeldir. Kumaşın tersi ince bir pamuklu bezle ile form vermek için tutturulmuş ve ardından sarı renkli sırma nakış ipliği ile bezekler elde işlenmiştir. Zincir dikiş denilen bir süsleme dikişi ile dörtkenarı üzüm salkımlarını andıran bezekler su şeklinde süslenmiştir. Yastık kılıfının orta bölümünde ise sağ ve sol tarafta iri taneli üzümlerden oluşan iki büyük üzüm salkımı kırmızı kumaşa estetik bir görünüm sağlar. Salkımların etrafında asma yaprakları ve dalları ile bezeğin ortasında üç püskülü bulunan ve kompozisyona âdete buket görünümü veren bir fiyonk dikkati çeker. İşleme tamamlandıktan sonra pamuklu dikiş ipliği ile iki kumaş birleştirilmiştir.

Yadigâr tekstilin 2007 yılı itibari ile 150 yıllık olması objenin 1857 tarihine rastladığının tespitini kolaylaştırmakta olup Osmanlı Devleti'nin Abdülmecid Döneminde üretilmiş olduğu konusunda kesin bilgiye erişmemizi sağlamaktadır. 1845'te Abdülmecid tarafından Hereke'de kurulan dokuma fabrikasında Fransız kumaşlarına benzer Batı zevkindeki kumaşlar ve Türk Rokoko üslubunda kumaşlar (Yetkin, 1993: 342) dokunduğunu, 1855'te Bursa

İpekli dokuma fabrikasının (Özpuat, 1987: 390) ipekli kumaşların üretimini yaptığı bilinmektedir. Dolayısıyla Şükran Sevinç'in büyükannesine ait yastık kılıfı kumaşındaki dokuma özelliğinde hem Batı zevkini, kumaş üzerine uygulanan işleme ile hem de Türk Rokoko üslubunu görmek mümkündür.

Obje Sıra No: 2; **Araştırma Tarihi:** 26.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Şükran Sevinç; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 53; **Doğum Yeri:** Bozcaada; **Mesleği:** Emekli; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer:** **İl:** Çanakkale; **İlçe:** Bozcaada; **Mahalle:** Alaybey Mahallesi; **Sokak:** Hamam Sokak; **Hane No:** Hane No: 20/A; **Obje Bilgileri:** **İşlevi:** Ön gergi; **Tahmini Yaşı:** 150 yıl; **Adı:** Ön gergi; **Yöresel adı:** Yağlık; **Kökene:** Bozcaada; **Üreten:** Büyükannesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Mekikli dokuma; **Teknik Bilgiler:** **Boyutları:** 60 cm en, 120 cm boy; **Hammaddesi:** İpekli nakış ipliği, dokumada atkı ipliği pamuk-çözümlü ipliği pamuk; **Renklendirmesi (Boyası):** Sarı, pembe, mor ipek nakış ipliği; **Diğer Bilgiler:** -

Obje 2; yine Şükran Sevinç'in koleksiyonunda yer alır. 26.05.2007 tarihli yapılan araştırma neticesinde yöresel adı yağlık olan ön gerginin 150 yıllık ve büyükannesinden yadigar olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Mekikli bir dokuma ürünü olan 60 cm en, 120 cm boy ölçülerindeki ön gergide pamuklu atkı ve çözgü iplikleri kullanılmıştır. Sarı, pembe, mor ipekli nakış iplikleri ile merkezde büyük bir şekil ve ona bağlı 9 küçük parçacık yer alır. Sanki yaşam döngüsüne bir atıfta bulunulmuştur. Bezekler yüzeyde el emeği çapraz dikiş ile oluşturulmuştur. Dokumanın her iki ucunda toplam altı adet bezek bulunur. Ön gerginin iki uç kenarında ayrıca zig zag görünümü çapraz dikiş işlemleri de yer alır. Yine 150 yıllık olduğu kayda geçirilen yadigar ön gergi geleneksel giyimin bir aksesuarını oluşturur ve kumaşın 1850'de kurulan Basmahane Fabrikası veya İzmir Pamuklu Mensucatta üretilmiş olması muhtemeldir.

Obje Sıra No: 3; **Araştırma Tarihi:** 21.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Perihan Erdem; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 53; **Doğum Yeri:** Bozcaada; **Mesleği:** Ev hanımı; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer:** İl: Çanakkale; İlçe: Bozcaada; **Mahalle:** Cumhuriyet Mahallesi; **Sokak:** Kireççi Sokak; **Hane No:** Hane No: 18; **Obje Bilgileri:** İşlevi: Ön gergi; **Tahmini Yaşı:** 200 yıl; **Adı:** Ön gergi; **Yöresel adı:** Yağlık; **Kökeni:** Bozcaada; **Üreten:** Babaannesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Mekikli dokuma; **Teknik Bilgiler:** **Boyutları:** 60 cm en, 150 cm boy; **Hammaddesi:** İpekli nakış ipliği, dokumada atkı ipliği pamuk-çözümlü ipliği pamuk; **Renklendirmesi (Boyası):** Kırmızı, pembe, yeşil, mor, mavi ipek nakış ipliği; **Diğer Bilgiler:** Gergefle işlenmiş saçaklı yağlık

Obje 3; 21.05.2007 tarihinde Bozcaada doğumlu Perihan Erdem'e babaannesi tarafından elde işlenerek süslenmiş bir ön gergi incelenmiştir. Yöredeki söylemiyle yağlık 200 yıllık olup mekikli atkısı ve çözgüsü pamuklu bir dokumadır. Üzerinde kırmızı, pembe, yeşil, mor, mavi renkli ipek nakış iplikleri ile bitkisel süslemeler bulunur. Süsleme tekniği elde işlenen iğne ile yapılan çapraz dikiştir. İşlemeler gergefte işlenmiştir. Her iki kısa kenarda toplam 4 büyük, 2 küçük bezek kompozisyonu dikkati çeker. Ön gerginin iki kısa kenarında atkı ipliklerinden tel çekilmek suretiyle büküm yapılarak oluşturulmuş saçaklar bulunur.

Obje Sıra No: 4; **Araştırma Tarihi:** 26.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Şükran Sevinç; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 53; **Doğum Yeri:** Bozcaada; **Mesleği:** Emekli; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer:** İl: Çanakkale; İlçe: Bozcaada; **Mahalle:** Alaybey Mahallesi; **Sokak:** Hamam Sokak; **Hane No:** Hane No: 20/A; **Obje Bilgileri:** İşlevi: Örtü; **Tahmini Yaşı:** 150 yıl; **Adı:** Örtü; **Yöresel adı:** Çevre; **Kökeni:** Bozcaada; **Üreten:** Büyükannesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Mekikli dokuma; **Teknik Bilgiler:** **Boyutları:** 40 cm en, 100 cm boy; **Hammaddesi:** İpekli nakış ipliği, dokumada atkı ipliği pamuk-çözümlü ipliği pamuk; **Renklendirmesi (Boyası):** Yeşil, mor, eflatun, mavi, açık yeşil, koyu yeşil, sarı sırma ipek nakış ipliği; **Diğer Bilgiler:** Yapraklı ve çiçek desenlidir. Motife *altun küpe* ismi verilmiştir. Gergefle işlenmiştir.

Obje 4; 26.05.2007 tarihinde Bozcaada doğumlu Şükran Sevinç'e büyükannesi tarafından yadigâr kalan elde işlenerek süslenmiş bir örtü incelenmiştir. Yörede çevre olarak söylenen bu yadigâr tekstil 150 yıllık atkı ve çözüğü iplikleri pamuk olan mekikli bir dokumadır. Örtünün 40 cm en, 100 cm boyu mevcut olup yüzeyi sık bir şekilde yaprak ve çiçeklerle bezenmiştir. Bu bezeğe yörede altın küpe ismi verilmiştir. Gergefle işlenmiştir. Yeşil, mor, eflatun, mavi, açık yeşil, koyu yeşil, sarı sırma ipekli nakış iplikleri ile estetik bir görüntü oluşturulmuştur.

Obje Sıra No: 5; **Araştırma Tarihi:** 26.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Şükran Sevinç; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 53; **Doğum Yeri:** Bozcaada; **Mesleği:** Emekli; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer:** İl: Çanakkale; İlçe: Bozcaada; Mahalle: Alaybey Mahallesi; Sokak: Hamam Sokak; Hane No: Hane No: 20/A; **Obje Bilgileri:** İşlevi: Bohça; Tahmini Yaşı: 80 yıl; Adı: Bohça; **Yöresel adı:** Bohça; **Kökene:** Bozcaada; **Üreten:** Babaannesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Mekikli dokuma; **Teknik Bilgiler:** Boyutları: 100 cm en, 100 cm boy; **Hammaddesi:** İpekli nakış ipliği, dokumada atkı ipliği ipek-çözüğü ipliği ipek; **Renklendirmesi (Boyası):** Pembe, kahverengi, açık mavi, koyu mavi, yeşil nakış ipliği; **Diğer Bilgiler:** Ham ipek üzerine iğne ile işlenmiştir.

Obje 5; 26.05.2007 tarihinde yine Şükran Sevinç'e büyükannesi tarafından yadigâr kalan elde işlenerek süslenmiş 80 yıllık bir bohça incelenmiştir. Şükran Sevinç bu yadigâr parçayı masa örtüsü olarak kullanmaktadır. Bohça 100 cm en, 100 cm boy ölçülerinde olup mekikli bir dokuma özelliği taşır. Ham ipek üzerine iğne ile pembe, kahverengi, açık mavi, koyu mavi, yeşil renkli ipekli nakış iplikleri ile bitkisel bezekler işlenmiştir. Bohçanın dörtkenarı su ile süslenmiştir.

Obje Sıra No: 6; **Araştırma Tarihi:** 06.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Emine Ersöz; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 75; **Doğum Yeri:** Bayramiç; **Mesleği:** Ev Hanımı; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer:** İl: Çanakkale; **İlçe:** Bozcaada; **Mahalle:** Alaybey Mahallesi; **Cadde:** Namazgâh; **Sokak:** Değirmenlik Sokak; **Hane No:** Hane No: 18; **Obje Bilgileri:** **İşlevi:** Giysi; **Tahmini Yaşı:** 150 yıl; **Adı:** Gömlek; **Yöresel adı:** İnce kız ipliği; **Kökeni:** Bozcaada; **Üreten:** Annesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Kırmızı kenarlı el dokuması; **Teknik Bilgiler:** **Boyutları:** 75 cm en, 100 cm boy; **Hammaddesi:** Atkı ve çözümlü iplikleri pamuk; **Renklendirmesi (Boyası):** Dokumada dikey yönlü çizgilerdeki iplikler kırmızı boyalı; **Diğer Bilgiler:** Pamuklu el dokuma.

Obje 6; 06.05.2007 tarihindeki incelemede Çanakkale Bayramiç doğumlu Emine Ersöz'e annesi tarafından yadigar kalan yörede ince kız ipliği olan bilinen 150 yıllık bir gömlek yer alır. Kırmızı kenarlı el dokuması pamuklu kumaştan dikilen gömlek bir çeşit kadın iç giyimidir. 75 cm en, 100 cm boy ölçülerinde biçilen gömleğin dokumasında dikey yönlü çizgilerdeki iplikler kırmızı boyalıdır. Kalıp özelliği bakımından değerlendirildiğinde bol kesimli, yaka oyuntusuz, bedene takılan kol tepe hattı dikdörtgen formudur. İç giyim olduğu için oldukça sade bir görünüme sahiptir.

Obje Sıra No: 7; Araştırma Tarihi: 06.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Emine Ersöz; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 75; **Doğum Yeri:** Bayramiç; **Mesleği:** Ev Hanımı; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer:** İl: Çanakkale; **İlçe:** Bozcaada; **Mahalle:** Alaybey Mahallesi; **Cadde:** Namazgâh; **Sokak:** Değirmenlik Sokak; **Hane No:** Hane No: 18; **Obje Bilgileri:** İşlevi: Giysi; **Tahmini Yaşı:** 150 yıl; **Adı:** Kumaş; **Yöresel adı:** En; **Kökeni:** Bozcaada; **Üreten:** Annesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Mekikli dokuma; **Teknik Bilgiler:** **Boyutları:** 75 cm en, 400 cm boy; diğer: kırmızı kenar; **Hammaddesi:** Atkı ipliği ipek-çözüğü ipliği ipek; **Renklendirmesi (Boyası):** Dokumada dikey yönlü çizgilerdeki iplikler kırmızı boyalı; **Diğer Bilgiler:** Kız ipliği üzerine ipekle elde dokunmuştur.

Obje 7; 06.05.2007 tarihinde Bayramiç doğumlu Emine Ersöz'e annesi tarafından yadigar kalan yörede en denilen kumaş incelenmiştir. Giyimde bir aksesuar olarak kullanılan kumaş kuşak olarak kullanılmış olabilir. Yadigar parça 150 yıllık ipekli bir mekikli dokumadır. Dokumanın çözüğü ipliği yönünde kırmızı çizgi bulunur.

Obje Sıra No: 8; Araştırma Tarihi: 06.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Emine Ersöz; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 75; **Doğum Yeri:** Bayramiç; **Mesleği:** Ev Hanımı; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer:** İl: Çanakkale; **İlçe:** Bozcaada; **Mahalle:** Alaybey Mahallesi; **Cadde:** Namazgâh; **Sokak:** Değirmenlik Sokak; **Hane No:** Hane No: 18; **Obje Bilgileri:** İşlevi: Bele bağlanır;

Tahmini Yaşı: 150 yıl; **Adı:** Uçkur; **Yöresel adı:** Uçkur; **Kökeni:** Bozcaada; **Üreten:** Anneanesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Mekikli dokuma; **Teknik Bilgiler:** Boyutları: 25 cm en, 250 cm boy; **Ham-maddesi:** İpekli nakış ipliği, dokumada atkı ipliği pamuk-çözgü ipliği pamuk; **Renklendirmesi (Boyası):** Turuncu, mavi, pembe ipek iplikler, sarı ve gümüş sırma nakış ipliği; **Diğer Bilgiler:** Annesinin çeyizinden kendi çeyizine geçmiştir. Servi ağacı ve camii motifleri vardır.

Obje 8; 06.05.2007 tarihinde Bayramiç doğumlu Emine Ersöz'e anneanesi tarafından yadigâr kalan yörede en denilen uçkur incelenmiştir. Giyimde bele bağlanarak kullanılan b yadigâr parça 150 yıllık pamuklu mekikli dokumadır. Uçkur 25 cm en, 250 cm boy ölçülerindedir. Üzerinde turuncu, mavi, pembe ipek iplikler, sarı ve gümüş sırma nakış iplikleri ile işlenmiş servi ağacı ve camii bezekleri vardır. Uçkur Emine Ersöz'ün annesinin çeyizinden kendi çeyizine geçmiştir.

Obje Sıra No: 9; **Araştırma Tarihi:** 06.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Emine Ersöz; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 75; **Doğum Yeri:** Bayramiç; **Mesleği:** Ev Hanımı; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer:** İl: Çanakkale; **İlçe:** Bozcaada; **Mahalle:** Alaybey Mahallesi; **Cadde:** Namazgâh; **Sokak:** Değirmenlik Sokak; **Hane No:** Hane No: 18; **Obje Bilgileri:** İşlevi: Namaz yaşmağı; **Tahmini Yaşı:** 150 yıl; **Adı:** Yaşmak; **Yöresel adı:** Namaz yaşmağı; **Kökeni:** Bozcaada; **Üreten:** Annesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Mekikli dokuma; **Teknik Bilgiler:** Boyutları: 150 cm en, 80 cm boy; **Ham-maddesi:** Pamuklu nakış ipliği, dokumada atkı ipliği pamuk-çözgü ipliği pamuk; **Renklendirmesi (Boyası):** Kırmızı, pembe, açık yeşil, koyu yeşil pamuklu nakış ipliği; **Diğer Bilgiler:** İki ucunda ve ortasında gergef işi vardır.

Obje 9; 06.05.2007 tarihinde Bayramiç doğumlu Emine Ersöz'e annesi tarafından yadigâr kalan yörede Namaz yaşmağı denilen bir başörtüsü incelenmiştir. Obje 150 yıllık mekikli dokumadır. Yaşmak 150 cm en, 80 cm boy ölçülerinde olup atkı ve çözgü iplikleri pamuktandır. Objenin iki ucunda ve ortasında gergef işi vardır. Kırmızı, pembe, açık yeşil, koyu yeşil pamuklu nakış iplikleri ile bitkisel bezekler işlenmiştir.

Obje Sıra No: 10; **Araştırma Tarihi:** 06.05.2007; **Bilgi Veren Adı Soyadı:** Emine Ersöz; **Cinsiyeti:** Kadın; **Uyruğu:** T.C.; **Yaşı:** 75; **Doğum Yeri:** Bayramiç; **Mesleği:** Ev Hanımı; **Obje Sahibi:** Kendisi; **Objenin Bulunduğu Yer:** **İl:** Çanakkale; **İlçe:** Bozcaada; **Mahalle:** Alaybey Mahallesi; **Cadde:** Namazgâh; **Sokak:** Değirmenlik Sokak; **Hane No:** Hane No: 18; **Obje Bilgileri:** **İşlevi:** Mendil; **Tahmini Yaşı:** 150 yıl; **Adı:** Mendil; **Yöresel adı:** Çevre; **Kökene:** Bozcaada; **Üreten:** Anneannesi; **Dokusal Yüzey Türü:** Mekikli dokuma; **Teknik Bilgiler:** **Boyutları:** 50 cm en, 50 cm boy; **Ham-maddesi:** Pamuklu nakış ipliği, dokumada atkı ipliği ipek-çözgü ipliği ipek; **Renklendirmesi (Boyası):** Nakış ipliği kırmızı, mavi, mor, eflatun, yeşil ve kahverengi; **Diğer Bilgiler:** İpek üzerine gergefle işlenmiş nakışlar vardır.

Obje 10; 06.05.2007 tarihindeki incelemede Bayramiç doğumlu Emine Ersöz'e anneannesi tarafından yadigâr kalan yörede çevre denilen 150 yıllık bir mendil yer alır. Mekikli dokumanın eni 50 cm, boyu 50 cm'dir. Dokumada atkı ipliği ipek-çözgü ipliği ipektir. İpek üzerine gergefle kırmızı, mavi, mor, eflatun, yeşil ve kahverengi nakış iplikleri ile işlenmiş nakışlar vardır.

Sonuç

Toplumların maddî ve manevî değerleri olan geleneksel tekstil ürünlerinin günümüze intikal etmesi muhtelif süreçleri barındırır. Geleneksel tekstil ürünlerinin nesillere aktarılmasında genellikle bir kopukluk yaşanmaz. Zaman içerisinde devletler ya da hanedanlıkların değişimi ile tekstil geleneklerinde köktenci farklılıklar olamaz. Aksine, geleneksel tekstil ürününün aslına sadık kalınmak suretiyle tekstil numunelerinin üretim teknikleri, Tekstil Endüstrisinde gelişen teknolojinin imkânları ile çeşitli tasarımlarla seri ve hızlı üretimler için geliştirilebilir. Böylece toplumun kültürel değerlerinin sonraki nesillere aktarılmaları sağlanmış olur.

Araştırma kapsamında incelenen Osmanlı Devleti'nin son dönemi 19.yüzyılda üretildikleri anlaşılan tekstil ürünleri, Cumhuriyet Dönemi'ne de hiçbir bozulmaya maruz kalmadan aktarılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde halkın beklenti ve yaşantılarının değişme-

si, kadınların çalışma hayatına girmeleri, çabuk tüketilen ürünlerin kullanılması, el işçiliği ve yoğun emek gerektiren tekstil ürünlerinin pahalı olması gibi çeşitli nedenlere karşın araştırma kapsamında incelenen tekstil ürünlerinin günümüze korunarak gelmiş olmaları ve hâlâ kullanılmaları değerli olduklarını göstermektedir.

Bozcaada ilçesinde yadigâr tekstil ürünlerini koleksiyonlarında koruyan veya günlük yaşamlarında kullanan insanların;

- Tekstil gelenekleri,
- Yörelere arası etkileşimleri,
- Osmanlı saray tekstilleri ile etkileşimleri,
- Ürünleri elde ederken yaşadıkları teknik zorluklar, materyaller,
- Günümüz insanının yadigâr ürünlere karşı duyarlılığı,
- Kültürel kökenler gibi konular tespit edilmiştir.

Araştırmada kaynak kişilere ait toplam 10 yadigâr tekstil incelenmiştir. Bu tekstil ürünleri Bozcaada'daki iki mahallede ikamet etmiş kaynak kişilerin aile büyüklerine aittir. Yadigâr tekstillerden 2 tanesi ev mefruşatı olup, 1 tanesi giysi, 2 tanesi de başörtüsü, 4 tanesi bele bağlanan aksesuar ve 1 tanesi de mendildir.

- Objeler en az 80, en fazla 200 yıllık ürünlerdir. Tarihlendirme yapılacak olursa Osmanlı Devleti zamanında 1800'lü yıllara rastlamaktadır.

- Bozcaada ilçesinde Türk ve Rum halkın yerleşimi olan iki mahalle bulunmaktadır. Alaybey Mahallesi Türk halkın ikamet ettiği mahalle olup incelenen 9 obje bu mahalledendir. Cumhuriyet Mahallesi de Rum halkın yerleşim yeridir, 1 obje de bu mahalledendir.

- Objelerden 1 tanesi (*Obje Sıra No: 3*) Rum mahallesinden örneklenmesine rağmen Rum halka ait olup olmadığı konusunda net bir bilgi elde etmek mümkün değildir. Çünkü obje sahibi Türk ismi (Perihan Erdem) taşımaktadır. Bu saptamanın yeterli bir gerekçe olamayacağı düşünülse de ön gerginin süsleme özelliği ve giyimde kullanılma özelliği bakımında Türk kadın giyimine daha benzer özelliktedir.

- Bozcaada'da tekstil gelenekleri incelendiğinde 1800'lü yıllarda Osmanlı Devleti zamanında hâkim olan Rokoko üslubu görülmektedir. Gergefte işleme tekniklerinden çapraz dikiş ve zincir dikiş ile yapılan nakışlar, ipek ve pamuklu kumaşlar üzerine uygulandığı tespit edilmiştir.

- Yadigâr tekstil ürünleri *Türk Rokoko* üslubunda görülmektedir. Bitkisel motifler, altın sim sırmalı, gümüş telli ve ipekli nakış ipliklerinin kullanılması Osmanlı saray sanatındaki şatafata benzemektedir.

- Bozcaada halkı tarihî süreçte yaşamının getirdiği zorlukları kendi içinde çözmeye çalışmıştır. Dokumacılık yapılmadığı için incelenen dokuma kumaşların İstanbul, Bursa gibi kumaş üretim merkezlerinden temin edilmiş olduğu söylenebilir. Ayrıca işlemede kullanılan renkli ipekli ve pamuk iplikler de Bozcaada dışından temin edilmiş olabilir.

- İşlemelerde özellikle yastık kılıfı (*Obje Sıra No: 1*) üzerinde zincir dikişli sanatsal çalışmada Rokoko üslubunun önemli bezeği kurdeleyi; üzüm, salkım ve asma yapraklarından

oluşan bezekleri yörede bağcılığın ve şarapçılığın ekonomiye önemli bir gelir sağlamasından dolayı görmek mümkündür.

- Türk ve Rum halklarının tekstil ürünlerinin ortak veya farklı yönlerini değerlendirebilmek için yeterli bir saptama yapılamamıştır.

- Yedigâr tekstiller üzerinde renkler ve stilize edilmiş bitkisel bezeklerin oluşturduğu kompozisyonlarda birebir doğaya öykünlüğü anlaşılmaktadır. Obje Sıra No 4 ve Obje Sıra No 8'de sarı ve gümüş sırma nakış ipliği ile gösterişli tekstil tuşesi oluşturulmuştur. Yöreyle özgü bezekler kurdele, üzüm salkımı, camii, servi ağacı ve altın küpedir. Dönemin Rokoko anlayışının bu bezeklerle yansıtıldığı ortaya çıkmaktadır. İşlemeler ipek ve pamuklu kumaşlar üzerine işlenmiştir. Giyim amaçlı kullanılan gömlek ve belde kullanılan en olarak bilinen kumaş ise el dokuması pamukludur. Tekstiller giyimde ve ev dekorasyonunda kullanılmış ürünlerdir.

- Yedigâr tekstil ürünlerinin sahipleri günümüze dek tarihe tanıklık eden, atalarının emekle işledikleri, ürettikleri objeleri kişisel koleksiyonlarında korumuşlardır. Bazı kişiler yedigâr tekstilleri masa örtüsü olarak kullanmış, bazıları ise çerçeveletip duvara asmışlardır. Geçmişe ve emeğe saygı gösterebilmek ayrıca kültüre sahip çıkabilmek yeni nesillerin de üstleneceği bir görev olmalıdır.

Notlar

Roux, Charles F. (2007). *Bir Fransız subayın günlüğünden Çanakkale savaşlarının perde arkası Çanakkale'de ne oldu? (Yay. haz. B. Sayılır)*. Ankara.

Kaynaklar

- Acar, B.B. (1982). *Kilim-cicim-zili-sumak Türk düz dokuma yaygıları*. İstanbul: Eren.
- Aksoy, Ş. (1977). *Kitap süslemelerinde Türk Barok-Rokoko üslubu*. (T. Sancaktaroğlu, Ed.). İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Atabay, M. (2008). Osmanlı'dan cumhuriyete Bozcaada (1912-1923). *Bozcaada Değerleri Sempozyumu, Bozcaada*. (ss.95-96). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Ataçeri, E. ve S. Argavan. (1961). Bozcaada ortaokul sahasına yapılan kazı hakkında ön rapor. *Türk Arkeoloji Dergisi*. Ankara: Türk Tarihi Kurumu. S.11, ss. 19-20.
- Başer, G. (2004). *Dokuma tekniği ve sanatı*. İzmir: Punto.
- Bilgin, F. (2013). Mekân ve insan: Gelibolu ve Barbaros Hayreddin Paşa (Osmanlı Devleti'nin Akdeniz hâkimiyeti). *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, (S. 11 (14),ss. 17-31). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi.
- Çakıcı, A. C., L. Atay ve M. Aksu. (2010). Bozcaada turizmi için geçerli olabilecek fırsatlar, üstünlükler, zayıflıklar ve tehlikeleri tespit etmeye yönelik bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi Journal of Administrative Sciences*, (S. 8, ss. 1). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Dölen, E. (1992). *Tekstil tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi.
- Durmuş, H. (2006). *Bozcaada'nın sosyo-ekonomik yapısı ve kültürü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

- Eldem, V. (1970). *Osmanlı İmparatorluğunun iktisadi şartları hakkında bir tetkik*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Gürüney, M. H. (2006). *Bozcaada harita ve gravürleri*. Çanakkale: Bozcaada Yerel Tarih ve Araştırma Merkezi.
- Hamlacıbaşı, N. (2012). *Üzüm adasından sözümona hikâyeler*. İstanbul: Chiviyazıları.
- İnalçık, H. (2011). *Studies in the history of textiles in Turkey*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Küçükerman, Ö. (1987). *Hereke fabrikası*. İstanbul: Sümerbank Genel Müdürlüğü Barın Yazı.
- Nutku, Ö. (1985). *Onyedinci yüzyılda saray kumaşları*. İstanbul: İletişim.
- Özputat, F. (1987). Cumhuriyet döneminde Türkiye’de el dokumacılığında tekstil endüstrisine geçiş. *Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Salman, F. (2002). *Türkler Ansiklopedisi, Osmanlı Dönemi Türk kumaş sanatı*. Ankara: Yeni Türkiye.
- Sevinç, N. and T. Takaoğlu. (2004). *The early bronze age on Tenedos/ Bozcaada. Studia troica*, (14): 135-141. Tübingen: Eberhard Karls Universität.
- Takaoğlu, T. ve A. O. Bamyacı. (2008). Antik çağda Bozcaada (Tenedos). *Bozcaada Değerleri Sempozyumu*. (ss. 71-82). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Yetkin, Ş. (1993). *Türk kumaş sanatı başlangıcından bugüne Türk sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası.

Elektronik kaynaklar

<http://www.canakkalekulturturizm.gov.tr/TR-70576/bozcaada-tenedos.html>,

[Erişim: 10.12.2018].

http://osmanliistanbulu.org/tr/images/osmanliistanbulu-1/24_jean-louis-acque-grammont.pdf

[Erişim:10.12.2018].

<http://www.tdk.gov.tr>

Kaynak kişiler

Emine Ersöz: Yaşı: 75; Doğum Yeri: Bayramiç, Çanakkale; Mesleği: Ev Hanımı;

Adresi: Alaybey Mahallesi Namazgâh Caddesi Değirmenlik Sokak Hane No: 18 Bozcaada Çanakkale.

Perihan Erdem: Yaşı: 53; Doğum Yeri: Bozcaada Çanakkale; Mesleği: Ev Hanımı;

Adresi: Cumhuriyet Mahallesi Kireççi Sokak Hane No: 18 Bozcaada Çanakkale.

Şükran Sevinç: Yaşı: 53; Doğum Yeri: Bozcaada Çanakkale; Mesleği: Emekli;

Adresi: Alaybey Mahallesi Hamam Sokak Hane No: 20/A Bozcaada Çanakkale.